

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

УДК: 35.078

[https://doi.org/10.32689/2617-9660-2022-3\(21\)-143-153](https://doi.org/10.32689/2617-9660-2022-3(21)-143-153)

Бень Ярослав Віталійович,

аспірант кафедри державного управління, Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка, 03057, м. Київ, вул. Академіка Ромоданова, 12/2; e-mail: yarikben86@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-0370-3225>

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ МЕХАНІЗМІВ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕМОКРАТІЇ УЧАСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Анотація. У публікації розкриваються методологічні аспекти наукових досліджень розбудови і функціонування механізмів демократії участі в Україні в післявоєнній агресії РФ. Наголошується, що з одного боку, запровадження в Україні воєнного стану обмежило низку конституційних прав громадян і форми соціальної участі громадян, а з іншого – демократія участі продовжує ефективно функціонувати на загальнонаціональному та місцевому рівнях на більшості територій нашої держави, підконтрольних Україні. При міністерствах і центральних органах виконавчої влади продовжують діяти громадські ради, найбільш важливі проекти нормативно-правових рішень проходять громадські обговорення, а електронні звернення до Президента України демонструють зацікавленість громадян з багатьох питань, пов'язаних із протистоянням України російській агресії. Ще більшої популярності демократія участі (місцеві ініціативи, громадські слухання, загальні збори жителів, партисипаторні бюджети) має в територіальних громадах.

Відзначається, що методологія досліджень науки державного управління була сформована відносно нещодавно, але враховує історичні досягнення методології інших соціогуманітарних досліджень у сфері філософії, права, економіки, соціології тощо. Під цією методологією запропоновано розуміти системи взаємозумовлених і різнорівневих (філософських, загальнонаукових, спеціальних) методів і їх груп, які становлять складно диференційований інструментарій пізнання явищ, процесів, статусів і феноменів державного управління, включаючи сутність, зміст, механізми і форми використання потенціалу партисипаторної демократії в публічному (державному) управлінні.

Обґрунтовується важливість трансформації методології дослідження питань теорії та практики розвитку демократії участі в Україні в умовах воєнного стану. Зокрема, через посилення цієї методології прогностичними методами і методами моделювання. Оновлена методологія має створити дієвий пізнавальний інструментарій для використання потенціалу партисипаторної демократії при формуванні національного спротиву проти російської агресії. Наступним важливим завданням трансформації методології дослідження демократії участі в державному управлінні

ні є формування перспективних теоретичних моделей поглиблення демократичних перетворень в Україні під час повоєнної відбудови нашої держави.

Ключові слова: метод, методологія, державне управління, демократія, демократія участі, партисипаторна демократія, військова агресія РФ, воєнний стан.

Ben Yaroslav Vitaliyovych,

graduate student Educational and Scientific Institute of Public Administration and Civil Service of the Taras Shevchenko National University of Kyiv, 03057, Kyiv, street Academician Romodanov, 12/2; yarikben86@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-0370-3225>

RESEARCH METHODOLOGY FOR THE STUDY OF MECHANISMS OF IMPLEMENTATION OF PARTICIPATORY DEMOCRACY UNDER THE MILITARY SITUATION IN UKRAINE

Annotation. The publication reveals the methodological aspects of research on the development and functioning of mechanisms of participatory democracy in Ukraine after the military aggression of the Russian Federation. It is noted that on the one hand, the introduction of military situation in Ukraine has limited a number of constitutional rights of citizens and forms of social participation of citizens, but on the other hand, participatory democracy continues to function effectively at the national and local levels in most territories of our state controlled by Ukraine. Public councils continue to function under ministries and central executive bodies, the most important drafts of normative legal decisions undergo public discussions, and electronic appeals to the President of Ukraine demonstrate the interest of citizens in many issues related to Ukraine's opposition to Russian aggression. Participatory democracy (local initiatives, public hearings, general meeting of residents, participatory budgets) is even more popular in territorial communities.

It is noted that the methodology of public administration science research was formed relatively recently, but takes into account the historical achievements of the methodology of other socio-humanitarian research in philosophy, law, economics, and sociology. Under this methodology it is proposed to understand the systems of interdependent and multilevel (philosophical, general scientific, special) methods and their groups, which are complex differentiated tools for understanding the phenomena, processes, statuses and phenomena of public administration, including the essence, content, mechanisms and forms of participatory potential public (state) governance.

The importance of transformation of methodology of research of questions of the theory and practice of development of democracy in Ukraine in the conditions of martial law is substantiated. In particular, because of strengthening of this methodology with predictive methods and modeling methods. The updated methodology should create effective cognitive tools for the use of the potential of participatory democracy in the formation of national resistance to Russian aggression. The next important task of transformation of research methodology of participatory democracy in state management is the formation of perspective theoretical models of deepening of democratic transformations in Ukraine during the post-war reconstruction of our state.

Key words: method, methodology, public administration, democracy, participatory democracy, Russian military aggression, military situation.

Постановка проблеми. Запровадження в Україні воєнного стану через збройну агресію РФ обмежило (але не скасувало) низку конституційних прав громадян, включаючи право на участь в управлінні державними справами і на безпосереднє здійснення місцевого самоврядування. З іншого боку, демократія участі продовжує ефективно функціонувати на загальнонаціональному та місцевому рівнях на більшості територій нашої держави, підконтрольних Україні. При міністерствах і центральних органах виконавчої влади продовжують діяти громадські ради, найбільш важливі проекти нормативно-правових рішень проходять громадські обговорення, а електронні звернення до Президента України демонструють зацікавленість громадян з багатьох питань, пов'язаних із протистоянням України російській агресії. Таким чином, соціальна активність громадян в формуванні чутливих напрямків формування та реалізації державної політики і управління в Україні в умовах воєнного стану, поряд із самовідданою роботою українців, є своєрідним «мирним фронтом», який сприяє соціальній мобілізації громадян для героїчної оборони України.

Ще більшу популярність демократія участі (місцеві ініціативи, громадські слухання, загальні збори жителів, партисипаторні бюджети, діяльність органів самоорганізації населення та ін.), починаючи із 2014 року має в територіальних громадах України [1]. Слід погодитись із О. Батановим, В. Кравченком і Х. Приходько, що сучасна українська місцева партисипаторна демократія – це *«легальні та легітимні форми безпосередньої участі громадян у публічному житті на місцевому рівні,*

які дозволяють і в подальшому забезпечувати вирішення питань і розв'язання проблем місцевого значення шляхом їх публічного обговорення, узгодження, винесення на публічні слухання та/або голосування тощо» [2, с. 24].

Нині жителі територіальних громад України добровільно, за власної ініціативи долучаються до вирішення питань територіальної оборони від російської агресії та до відновлення інфраструктури й житлового фонду зруйнованих окупантами міст, а також для допомоги внутрішньо переміщеним особам з тимчасово окупованих районів і районів, де ведуться активні бойові дії.

Позитивним і унікальним є й досвід створення в Україні добровольчих формувань територіальних громад, які відповідно до ст. 1 Закону України «Про основи національного спротиву», являють собою *«воєнізований підрозділ, сформований на добровільній основі з громадян України, які проживають у межах території відповідної територіальної громади, який призначений для участі у підготовці та виконанні завдань територіальної оборони»* [3]. Феноменологія успіху реалізації проекту територіальної оборони із першого дня військового вторгнення РФ в Україні, безперечно, заслуговує свого самостійного вивчення. Відзначимо лише, що для незалежної України досвід створення боєздатної та ефективної територіальної оборони, сформованої на добровільних засадах із числа жителів територіальних громад став ще одним важливим індикатором прихильності українців до свободи і демократії, навіть в умовах воєнного стану.

Таким чином, історично сформовані, від вічевої демократії Київської Русі – до Революції Гідності, цінності

та принципи демократії [4; 5] є визначальною складовою правосвідомості та світогляду українців у цілому. Це зумовлює їх прихильність до демократичних засад державного управління та місцевого самоврядування як у мирний період державотворення, так і під час героїчної оборони від військової агресії РФ, відліком якої стало 24 лютого 2022 р. Відповідні цінності властиві й дослідникам феномену демократії участі (співучасті, чи дорадчої участі [6, с. 4-5]) чи ж партисипаторної демократії (*Participatory Democracy*), яка «передбачає безпосередню участь членів територіальної громади в управлінні громадою (або громадян – в управлінні державою), тобто в процесах підготовки, ухвалення управлінських рішень та контролю їх реалізації» [7].

Врешті, як писав В. Старосольський, цитуючи іншого дослідника питань державного управління Р. Челлена, «В розвою кожної науки буває момент, коли вона зупиняється, неначе-б то для передишки та роздуму, коли настає перевірка наукою самої себе і коли мусить прийти до зведення рахунків. В такому моменті починається дискусія про методи» [8, с. 1].

Це твердження зберігає свою актуальність і нині. З часу формування нами в контексті дисертаційного дослідження основ методології дослідження механізмів демократії участі в 2020-2021 рр., у силу зміни воєнно-політичної ситуації в Україні, ця методологія, на наше переконання, зазнала відомих змін. Оновилась її, сутність, зміст і на перший план вийшли прогностичні методи, методи моделювання *etc.* То ж саме проблеми оновлення методології дослідження партисипаторної демократії та її ме-

ханізмів в Україні складають предмет цієї наукової розвідки.

Аналіз досліджень і публікацій.

Питання теорії та практики механізмів залучення громадськості до участі в державному управлінні та соціальна природа партисипативної демократії досліджувались у роботах учених з державного управління (І. Абрам'юк, О. Бойко, М. Гирик, Н. Васильєва, В. Олуйко, Л. Пашко, І. Попова, О. Пухкал, І. Сурай, Т. Федоренко, С. Хаджирадева та ін.) та права (О. Батанов, Г. Берченко, В. Кравченко, О. Лотюк, В. Нестерович, В. Погорілко, А. Селіванов, В. Федоренко і ін.).

Разом із тим, питання методології механізмів реалізації потенціалу демократії участі в Україні залишається малодослідженим. Ця публікація логічно продовжує попередні дослідження автора, присвячені методологічним аспектам партисипаторної демократії [9; 10].

Метою статті є обґрунтування сутності та змісту методології наукового дослідження розбудови і функціонування механізмів демократії участі в Україні та їх трансформації під час воєнного стану в Україні та на перспективу – для повоєнного відродження України.

Виклад основного матеріалу. Як відомо, методи, механізми і форми здійснення влади і управління спочатку в античних містах-полісах, а надалі й у державах та громадах іще з часів Аристотеля й до сьогодні привертають посилену увагу політиків, державних діячів і учених. Свого часу, понад півтора століття тому, один із перших дослідників методології («методи») т.з. «державних наук» В. Сергеевич писав насупне.

«Справа науки – безпристрасний розгляд всілякого роду державних установ з точки зору їх придатності, та незалежно від цього – чи відповідає ця установа загальному ладу конкретної держави, чи ні. ... Наука ж не діє, нічого сама не запроваджує, вона лише вивчає» [11, с. 25].

З того часу науки про державу, зокрема й наука про державне управління якісно змінилися, розширили предмет свого дослідження та посилили свій вплив на формування й реалізацію державної політики у різних сферах суспільного життя. У цьому сенсі більш об'єктивною та привабливою є позиція українського вченого В. Старосольського, який писав у своїй роботі «Методологічна проблема в науці про державу» (1925 р.) наступне:

«Думка про те, що суспільне життя підлягає пануванню «кавзальності», що не тільки воно являється твором вільного, розумного мислення, але що і саме те мислення являється неминучим наслідком певних причин, – такі думки дуже давні. Їх висловлювали вже мислителі древнього грецького світу. Середньовіччя було заглушило їх. Вони виринули знову з більшою силою аж після суспільно-політичної та культурної ліквідації Середньовіччя, а промостив їх дорогу раціоналізм теоретиків «права розуму» та «суспільного договору»» [8, с. 6].

Поряд із державою та її органами відомої ваги з другої пол. ХХ ст. набувають такі суб'єкти публічного життя (публічного володарювання та управління), як територіальні громади (комуни, гміни), а також громадянське суспільство та його інститути. У більшості державах світу, включаючи і пострадянські та постсоціалістичні з декларативного в реальний тран-

сформується статус народу, як єдиного джерела влади у державі. Змінюється уявлення про форми впливу громадян, жителів територіальних громад і інститутів громадянського суспільства на державну політику та процес управління державою. Поряд із безпосередньою та представницькою демократією утверджується партисипаторна (з англ. participate – «брати участь») демократія.

Іншого значення, ніж півтора століття тому, набуває «державна наука». Вона стає невід'ємною складовою сучасного конструктивного державного управління. Врешті, з системи соціогуманітарних і правничих наук виокремлюється наука державного управління, яка нині трансформувалася в Україні в науку публічного управління. Цій науці, як і кожній іншій самостійній науці, властиві самостійний предмет і метод дослідження.

У свою чергу, можемо погодитись із Т. Федоренко, яка у своєму дослідженні про демократію участі в медичній сфері пише про те, що чи не найбільш важливим результатом дослідження методів у ХІХ ст. стало усвідомлення, що їх застосування поодиноці, або ж у довільному порядку, не дає того ефекту, яким наділене системне застосування обраних і скомпонованих методів, які у своїй системі утворюють методологію. Це дало змогу сформувати загальну методологію – науку про методи, як науку для всіх інших наук [12, с. 48]. Водночас, методологія не є єдиною для різних галузей знань, що розмежовуються за своїми завданнями і предметами, а також пріоритетними методами дослідження. До того ж, навіть такий універсальний метод, як системний аналіз,

матиме різне значення в кібернетиці, соціології та державному управлінні. Зазначене сприяло розвитку галузевих методологій наукових досліджень.

Як відомо, методологія досліджень науки державного управління була сформована відносно нещодавно, в кін. ХХ ст., але вона врахувала історичні досягнення методології інших соціогуманітарних досліджень у сфері філософії, політики, права, політекономії (економіки), соціології тощо. Методологія державного управління на сьогодні достатньо відома, по-перше, як науковознавча категорія, по-друге, як науковий інструментарій дослідження основних явищ, процесів, статусів і механізмів у галузі державного управління.

Знання про методологію державного управління, сформовані в значному масиві монографій, наукових статей у фахових часописах, енциклопедичних видань і дисертаційних досліджень. Зокрема, в «Енциклопедичному словнику з державного управління» (2010 р.) під методологією пропонується розуміти *«систему способів організації та здійснення теоретичної і практичної діяльності, а також вчення про цю систему – її структуру, логічну організацію. Методологія охоплює три підсистеми: методологію науки (вчення про систему способів організації і здійснення наукового пізнання, а також побудову систем наукових знань), яка поділяється на змістову та формальну методологію; методологію наукового дослідження (систему способів наукового дослідження певних об'єктів), яка поділяється на філософську, загальнонаукову та конкретнонаукову методологію, а також методологію практичної діяльності (систему спосо-*

бів організації та здійснення практичної діяльності)» [13, с. 414]. Для нашого дослідження важливим є саме друге значення «методологія» в державному управлінні, а саме – методологія наукового дослідження. Останнє визначається в науці державного управління, як *«вчення про принципи, прийоми і операції, побудову, форми і засоби наукового пізнання»* [13, с. 414].

Методологія наукового дослідження є важливим інструментарієм логічного формування та поширення цінності наукових знань і світоглядних принципів дослідників у практику, насамперед державно-управлінську. Що ж до її структури, тобто, внутрішньої побудови, т.з. «конструкції», то науковознавці обґрунтовують наявність у будь-якій цілісній методології відповідної системи – рівнів, зрізів, складників (методів), які перебувають між собою в певних зв'язках. У колишньому СРСР вони уявлялися в вигляді уявної «методологічної піраміди».

Так А. Ракітов обґрунтовував існування «піраміди принципів» наукового пізнання, вершину якої утворюють філософські принципи, а на нижчих щаблях мають розташовуватися загальнонаукові та галузеві принципи наукового пізнання. Хоча, ці принципи, їх склад на кожному зі щаблів, на думку вченого, постійно змінювався: *«змінюється їх склад, їх зміст і місце в системі наукового знання»* [14, с. 32]. Таким чином, під принципами наукового пізнання та їх «пірамідою», у радянському наукознавстві, по-суті, була обґрунтована ієрархічна централізована система філософських, загальнонаукових і спеціальних галузевих методів пізнання, яка використовується

дослідниками на пострадянському просторі донині.

Зокрема, сучасні українські учені в галузі державного управління пишуть про диференційоване втілення в таких видах методології: філософська методологія; загальнонаукова методологія; конкретно-наукова методологія; методика та техніка наукових досліджень [15, с. 128]. Відповідні рівні методології у своєму поєднанні утворюють систему методології, яка традиційно використовується для проведення наукових, у тому числі й дисертаційних досліджень, у різних галузях науки, включаючи науку державного управління. Не є винятком і методологія досліджень потенціалу партисипаторної демократії в державному управлінні. Разом із тим, останній компонент, визначений авторами «Енциклопедичний словник з державного управління» серед «видів методології», по-суті, є методикою. Тобто, технологією послідовного та комплексного застосування різних методів, віднесених до перших трьох видів методології.

Також, визнаючи системність істотною ознакою будь-якої методології, відзначимо, що методологія, як система методів, не обов'язково повинна мати єдину ієрархічну систему супідрядних методів. Тим більше, що радянське та пострадянське наукознавство досить схоластично пояснює відмінність між філософськими, загальнонауковими, галузевими (спеціальними) методами наукових досліджень і вже згадану «методикою та технікою наукових досліджень», а також принципи їх супідрядних зв'язків. До прикладу, метод системності властивий не лише філософській, а

й загальнонауковій та галузевій методології, включаючи науку державного (публічного) управління.

На сьогодні у правничій науці та науці державного управління отримали поширення й інші підходи щодо методології наукових досліджень, її завдань, системи і структури. Зокрема, правознавці виокремили два рівні системи методології досліджень – світоглядні методологічні принципи та методи безпосереднього дослідження. Під першими із названих компонентів системи методології пропонується розуміти систему світоглядних ідей і принципів, які становлять основу правосвідомості дослідника та *«можуть бути ефективно використані як стратегія набуття нових знань»* [15, с. 28] про предмет дослідження.

Серед таких світоглядних методологічних принципів В. Федоренко виокремив наступні: деїдеологізації та свободи наукових досліджень, всебічності, об'єктивності, системності, діалектики, історизму, детермінізму, феноменології та ін. [15, с. 28-29]. Очевидно, що більшість із цих принципів є актуальними і для дослідження публічно-управлінських явищ, зокрема механізми партисипаторної демократії в публічному управлінні.

Другим компонентом системи методології В. Федоренко визначив методи, які становлять «систему взаємопов'язаних і взаємозумовлених правил, прийомів і способів цього предмету правових досліджень. «Первинність» чи «вторинність» цих методів у процесі дослідження визначається (за потреби) науковцем, а по його закінченні – результатом відповідного дослідження» [15, с. 48]. Наведений підхід до розуміння призначення ме-

тодів у системі методології вбачається перспективним. Адже, у XXI ст. методологія наукових соціогуманітарних досліджень, у залежності від мети, завдань, предмету та рівня наукової кваліфікації дослідника, може бути не лише шаблонною та нерідко атрибутивною «пірамідою методів», а повинна мати «кластерний» характер. Тобто, бути своєрідною агломерацією послідовно застосованих, чи застосованих у комплексі методів, методика (технологія) застосування дозволить дослідникові розв'язати поставлене завдання у найкоротші терміни із найбільш переконливим результатом.

Система безпосередніх методів дослідження державно-правових явищ, за твердженням В. Федоренка, репрезентована *«системним, структурно-функціональним, діяльним, порівняльно-правовим, історично-ретроспективним, формально-догматичним, конкретно-соціологічним, прогностичним і ін.»* [15, с. 48]. Більшість із наведених методів вбачаються актуальними і для науки державного управління, зокрема, щодо дослідження механізмів реалізації демократії участі на загальнонаціональному та місцевому рівнях публічного управління в період воєнного стану та в наступному за ним періоді відновлення України.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Підсумовуючи, можна зробити висновок, що методологія дослідження реалізації потенціалу партисипаторної демократії в публічному (державному) управлінні є системою взаємозумовлених, підпорядкованих меті та завданням дослідження, узгодженим із його предметом, світоглядних методологічних принципів

і безпосередніх методів дослідження сутності та змісту реалізації демократії для забезпечення участі (політичної співучасті) громадян у формуванні та реалізації державної політики і жителів територіальних громад для участі (соціальної співучасті) в здійсненні місцевого самоврядування.

Сутнісними ознаками цієї методології є її: предметна зумовленість; цілісність, комплексний характер і завершеність (дискретність); структурованість і диференціація світоглядних методологічних принципів і методів; інтегральний характер; наукова обґрунтованість і врахування здобутків методологій споріднених галузей знань (права, економіки, соціології та ін.); взаємозумовленість із методикою (технологією) її реалізації та ін.

Зокрема, розвиток механізму реалізації партисипаторної демократії в публічному управлінні в Україні може бути дослідженим із застосуванням системи наступних взаємозумовлених методів: історично-ретроспективного методу (під час розкриття питання про еволюцію демократичного публічного управління у з часів Античності – до сьогодення); компаративного методу наукового пізнання (для порівняння механізмів реалізації потенціалу демократії участі для формування та реалізації державної політики і місцевого самоврядування в Україні та за кордоном); структурно-функціонального методу (для розкриття внутрішньої побудови (структури) механізму реалізації демократії участі, а також для дослідження його функціонування та виявлення функцій громадян, жителів, громадськості та інститутів громадянського суспільства в досліджуваному механізмі); статистичний

метод (у процесі обробки інформації для виявлення кількісних показників розвитку основних форм демократії участі в Україні, а також виявлення «зворотнього зв'язку» з громадянами України і жителями територіальних громад України щодо ефективності конкретних видів і форм демократії Участь); методи прогнозування та моделювання (для виявлення основних напрямів модернізації механізму реалізації демократії участі у державному управлінні та місцевому самоврядуванні під час воєнного стану та на період відновлення України після перемоги над агресором) і ін.

Останні методи (прогнозування та моделювання) на сьогодні виступають на перше місце в процесі дослідження розвитку механізмів партисипаторної демократії в Україні. Адже, нещодавно Україна виборола статус держави-кандидата на вступ до Європейського Союзу. Досягнення поставленої для України мети, – повноцінного членства в ЄС, – передбачає повну імплементацію цінностей і принципів партисипаторної демократії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Лациба С.В., Лукерія І.М., Вашук-Огданська О.Л. Місцева демократія в Україні: нові стандарти / Укр. незалежн. центр політ. дослідж. Київ: Агентство «Україна», 2013. 236 с.

2. Батанов О.В., Кравченко В.В., Приходько Х.В. Партисипативна демократія в системі місцевого самоврядування: проблеми законодавчого регулювання. Аспекти публічного управління. 2014. № 9-10. С. 12-28.

3. Про основи національного спротиву: Закон України від 16 липня 2021 р. *Відомо-*

сті Верховної Ради України. 2021. № 41. Ст. 339.

4. Бень Я. В. Щодо утвердження демократії участі в публічному управлінні держав Античності. *Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління*. 2020. № 2. С. 137-146.

5. Бень Я.В. Утвердження партисипаторної демократії в публічному управлінні держав Європи: від Середньовіччя – до розвитку доктрини і практики конституційної держави з друг. пол. XIX ст. – до поч. XX ст. *Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління*. 2020. № 4 (10). С. 135-150.

6. Абрам'юк І. Демократія участі: механізми громадської участі на місцевому, регіональному та національному рівнях. Київ, 2014. 50 с.

7. Попова І.М. Організаційно-правові механізми забезпечення партисипаторної демократії (демократії участі) у системі місцевого самоврядування. *Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування*. 2016. № 1. URL: http://el-zbirn-du.at.ua/2016_1/20.pdf

8. Старосольський В. Методологічна проблема в науці про державу. Прага: Наклад Українського вільного університету в Празі; Державна друкарня в Празі, 1925. 36 с.

9. Бень Я.В. Методологія наукових досліджень механізмів демократії участі в сфері державного управління в Україні: поняття, зміст, сутнісні ознаки. *Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління*. 2021. № 2 (14). С. 213-233.

10. Ben Y. Research of mechanisms of implementation of democracy of participation in the field of public governance: methodology, methods. *Věda a perspektivy*. 2021. № 1(1) 2021. pp. 17-23.

11. Сергеевич В. Лекции и исследования по древней истории русского права. С.-Петербург: Типограф. И.Н. Скороходова, 1894. VIII, 382 с.

12. Федоренко Т.А. Механізм участі громадськості в формуванні та реаліза-

ції державної політики у сфері охорони здоров'я. Дисертац. на здоб. наук. ступеня канд. наук з держ. управл / НАДУ. Київ, 2020. 247 с.

13. Енциклопедичний словник з державного управління. Уклад.: Ю.П. Сурмін, В.Д. Бакуменко, А.М. Михненко та ін. За ред. Ю.В. Ковбасюка, В.П. Трошинського, Ю.П. Сурміна. Київ: НАДУ, 2010. 820 с.

14. Ракитов А.И. Принципы научного мышления. Москва: Политиздат, 1975. 143 с.

15. Федоренко В.Л. Методологія сучасних конституційно-правових досліджень в Україні: наук. доповідь. НАПрН України, Київський регіональний центр. Київ: Ліра, 2015. 64 с.

REFERENCES:

1. Latsiba, S.V., Lukeriya, I.M., Vaschuk-Ogdanska, O.L, (2013). Mistseva demokratiya v Ukrayini: novi standarti / Ukr. nezalezhn. tsentr polit. doslidzh.[Local democracy in Ukraine: new standards / Ukr. independent flight center research]. Kyiv: «Ukrayina» [in Ukrainian].

2. Batanov, O.V., Kravchenko, V.V., Pryhod`ko, X.V. (2014). Partysypatyvna demokratiya v systemi misceвого samovryaduvannya: problemy zakonodavchogo reguluyuvannya. [Participatory democracy in the system of local self-government: problems of legislative regulation]. *Aspekty publichnogo upravlinnya* 9-10. S. 12-28 [in Ukrainian].

3. Pro osnovi nacionalnogo sprotivu: Zakon Ukrayini (2021). [On the foundations of national resistance:]. *Vidomosti Verhovnoyi Radi Ukrayini*, 41. Ст. 339 [in Ukrainian].

4. Ben, Ya. V. (2020). Shchodo utverdzhenia demokratiï uchasti v publichnomu upravlinni derzhav Antychnosti. [Regarding the approval of the democracy of participation in the public administration of the states of Antiquity].*Ekspert: paradyhmy yurydychnykh nauk i derzhavnoho upravlinnia*, 2. С. 137-146. [in Ukrainian].

5. Ben, Ya.V. (2020). Utverdzhenia partysypatornoi demokratiï v publichnomu upravlinni derzhav Yevropy: vid Serednovichchia – do rozvytku doktryny i praktyky konstytutsiinoi derzhavy z druh. pol. XIX st. – do poch. XX st. [The establishment of participatory democracy in the public administration of European states: from the Middle Ages to the development of the doctrine and practice of the constitutional state with friends. sex. XIX century – to the beginning XX century]. *Ekspert: paradyhmy yurydychnykh nauk i derzhavnoho upravlinnia – Expert: paradigms of legal sciences and public administration*, 4(10), 135-150 [in Ukrainian].

6. Abramiuk, I. (2014) Demokratiia uchasti: mekhanizmy hromadskoi uchasti na mistsevomu, rehionalnomu ta natsionalnomu rivniakh.[Participatory democracy: mechanisms of public participation at the local, regional and national levels]. Kyiv. 50 с. [in Ukrainian].

7. Popova, I.M. (2016). Orhanizatsiino-pravovi mekhanizmy zabezpechennia partysypatornoi demokratiï (demokratiï uchasti) u systemi mistseвого samovriaduvannia.[Organizational and legal mechanisms for ensuring participatory democracy (democracy of participation) in the system of local self-government]. *Teoriia ta praktyka derzhavnoho upravlinnia i mistseвого samovriaduvannia*. 1. URL: http://el-zbirn-du.at.ua/2016_1/20.pdf. [in Ukrainian].

8. Starosolskyi, V. (1925). Metodolohichna problema v nautsi pro derzhavu. [A methodological problem in the science of the state]. *Praha: Naklad Ukrainskoho vilnoho universytetu v Prazi; Derzhavna drukarnia v Prazi*, 36 s. [in Ukrainian].

9. Ben, Ya.V. (2021). Metodolohiia naukovykh doslidzhen mekhanizmiv demokratiï uchasti v sferi derzhavnoho upravlinnia v Ukraini: poniattia, zmist, sutnisni oznaky.[Methodology of scientific studies of mechanisms of participatory democracy in the sphere of public administration in Ukraine: concept, content, essential features]. *Ekspert: paradyhmy*

yurydychnykh nauk i derzhavnoho upravlinnia, 2 (14). C. 213-233. [in Ukrainian]

10. Ben, Ya. V. (2020). Shchodo utverdzhennia demokratii uchasti v publichnomu upravlinni derzhav Antychnosti [On the establishment of democracy in public administration of antiquity]. *Ekspert: paradyhmy yurydychnykh nauk i derzhavnoho upravlinnia – Expert: paradigms of legal sciences and public administration*, 2, 137-146 [in Ukrainian].

11. Serheevych, V. (1894). Lektsyy y yssledovanyia po drevnei ystryy russkoho prava. [Lectures and studies on the ancient history of Russian law]. *S.-Peterburh: Typohraf. Y.N. Skorokhodova*, VIII, 382 c. [in Russia].

12. Fedorenko, T.A. (2020). Mekhanizm uchasti hromadskosti v formuvanni ta realizatsii derzhavnoi polityky u sferi okhorony zdorovia [Mechanism of public participation in the formation and implementation of state policy in the field of

health care]. *Candidate's thesis*. Kyiv: NADU [in Ukrainian].

13. Surmin, Yu.P., Bakumenko, V.D., Mykhnenko, A.M., et al. (2010). *Entsyklopedychnyi slovnyk z derzhavnoho upravlinnia [Encyclopedic dictionary of public administration]*. Yu.V. Kovbasiuk, V.P. Troshchynskyi, Yu.P. Surmin (Eds.). Kyiv: NADU [in Ukrainian].

14. Rakytov, A.Y. (1975). Pryntsypy nauchnoho myshlenyia. [Principles of scientific thinking]. *Moskva: Polytyzdat*, 143 c.[in Russia].

15. Fedorenko, V.L. (2015). Metodolohiia suchasnykh konstytutsiino-pravovykh doslidzhen v Ukraini: nauk. dopovid. [Methodology of modern constitutional and legal studies in Ukraine: science. report]. *NAPrN Ukrainy, Kyivskiy rehionalnyi tsentr*. Kyiv: Lira, 64 c. [in Ukrainian].